

Date: 17th September-2025

INKLYUZIV TA'LIMDA PEDAGOGIK METODLARNING TAKOMILLASHTIRILISHI

Nozigul Bozorova

Buxoro viloyati, Buxoro tumani 23-maktab o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada inklyuziv ta'limning mazmun-mohiyati, uning nazariy asoslari hamda pedagogik metodlarning ta'lim jarayonidagi o'rni yoritilgan. Inklyuziv ta'lim jarayonida qo'llaniladigan metodlarni takomillashtirish yo'llari, xorijiy davlatlar tajribasi va milliy ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar asosida ilmiy tahlil berilgan. Shuningdek, pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish, texnologiyalarni joriy etish va psixologik qo'llab-quvvatlashning ahamiyati alohida ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, pedagogik metod, interfaol usullar, differensial yondashuv, individual rivojlanish, ta'lim texnologiyalari.

Bugungi kunda butun dunyoda ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida inklyuziv ta'limni rivojlantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Inklyuziv ta'lim — bu barcha bolalarning, jumladan, jismoniy, aqliy, ijtimoiy yoki boshqa turdagi cheklovlariga ega o'quvchilarning ta'lim olish huquqini ta'minlashga qaratilgan tizimdir. Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev ta'kidlaganidek: *“Hech kim jamiyatdan chetda qolmasligi kerak”*. Mazkur tamoyil ta'lim tizimida imkoniyati cheklangan bolalar uchun qulay muhit yaratishni, ularga ham sifatli bilim olish imkoniyatini berishni talab qiladi.

Shu sababli inklyuziv ta'limda qo'llaniladigan pedagogik metodlarni takomillashtirish masalasi nafaqat ilmiy, balki amaliy jihatdan ham alohida e'tiborni talab qiladi. Chunki an'anaviy metodlar ba'zi hollarda turli ehtiyojga ega bolalar uchun yetarli bo'lmaydi. Ushbu maqolada inklyuziv ta'limning nazariy asoslari, pedagogik metodlarning roli, ularni takomillashtirish yo'llari hamda xorijiy tajribalar asosida xulosalar beriladi.

Inklyuziv ta'limning nazariy asoslari

Inklyuziv ta'lim tushunchasi ilk bor XX asrning oxirlarida shakllana boshlagan. UNESCO hujjatlarida ta'kidlanishicha, har bir bola ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar, teng huquqli bilim olish imkoniyatiga ega bo'lishi lozim. O'zbekistonda ham oxirgi yillarda inklyuziv ta'limni rivojlantirishga katta e'tibor berilmoqda. Inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari:

Tenglik — barcha bolalarga ta'lim olish imkoniyati berilishi.

Moslashuvchanlik — o'quv dasturlari va metodlari bolalarning individual ehtiyojlariga moslashtirilishi.

Hamkorlik — ota-onalar, pedagoglar va jamiyatning birgalikda ishlashi.

Qo'llab-quvvatlash — maxsus ehtiyojli bolalarga zarur sharoitlar yaratish.

Shunday qilib, inklyuziv ta'lim — bu faqat nogironligi bo'lgan bolalarni umumta'lim muassasalariga jalb qilish emas, balki ta'lim muhitini barcha uchun qulay va samarali qilish jarayonidir.

Date: 17th September-2025

Inklyuziv ta'limda pedagogik metodlarning o'rni

Pedagogik metod — bu o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ta'limiy hamkorlikni tashkil etish usullaridir. Inklyuziv ta'limda pedagogik metodlarning o'rni yanada muhim bo'lib, ular o'quvchilarning individual xususiyatlariga qarab tanlanadi. Asosiy metodlar:

Interfaol metodlar (munozara, guruhli ish, rol o'ynash) — bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Differensial yondashuv — o'quvchilar bilim darajasi va qobiliyatiga qarab turlicha topshiriqlar berish.

Ko'rgazmali metodlar — vizual materiallar orqali tushuntirish, bu usul eshitish yoki nutqida muammosi bor bolalar uchun samarali.

Axborot texnologiyalaridan foydalanish — elektron darsliklar, mobil ilovalar, maxsus dasturlar.

O'qituvchining mahorati shundaki, u barcha o'quvchilarni jarayonga jalb eta olishi, birortasini ham chetda qoldirmasligi kerak. Inklyuziv ta'lim samaradorligini oshirish uchun pedagogik metodlarni muntazam takomillashtirib borish zarur. Quyidagi yo'llar muhim hisoblanadi:

Individual yondashuvni kengaytirish. Har bir o'quvchining imkoniyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlariga qarab metodlarni moslashtirish.

O'qituvchilarni maxsus tayyorlash. Inklyuziv ta'lim bo'yicha malaka oshirish kurslari tashkil etish.

Texnologiyalarni joriy etish. Maxsus dasturlar, interaktiv doskalar, audio-kitoblar orqali o'qitish.

Psixologik qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish. O'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish, motivatsiyasini rag'batlantirish.

Hamkorlikni rivojlantirish. Ota-onalar va pedagoglar o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish, jamoatchilikni jalb qilish.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'limning muvaffaqiyati pedagogik metodlarning yangilanishiga bevosita bog'liq. Jumladan, Finlyandiya tajribasi - bu mamlakatda ta'lim dasturlari moslashuvchan bo'lib, har bir bolaning rivojlanish sur'ati hisobga olinadi. AQSh tajribasi - maxsus ehtiyojli bolalar uchun "Individual o'quv dasturi (IEP)" ishlab chiqiladi va pedagoglar shu dastur asosida ishlaydi. Rossiya tajribasi - inklyuziv ta'lim jarayonida "tyutorlik instituti" keng rivojlangan bo'lib, maxsus o'qituvchi har bir o'quvchini qo'llab-quvvatlab boradi. O'zbekistonda ham so'nggi yillarda maxsus maktab-internatlar bilan umumta'lim maktablari o'rtasida hamkorlik yo'lga qo'yilmoqda, bu esa o'z navbatida pedagogik metodlarni takomillashtirishga turtki bermiqda.

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta'limda pedagogik metodlarning takomillashtirilishi ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biridir. Bu jarayonda: har bir bolaning imkoniyatlarini inobatga olish, o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish, texnologiyalarni keng joriy etish, xorijiy tajribalardan o'rinli foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Date: 17th September-2025

Inklyuziv ta'limni rivojlantirish orqali jamiyatda tenglik, bag'rikenglik va ijtimoiy hamjihatlikni ta'minlash mumkin. Shunday ekan, pedagogik metodlarni takomillashtirish inklyuziv ta'limning samaradorligini oshiradi va kelajak avlodni har tomonlama barkamol tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
2. UNESCO. *Inclusive Education Guidelines*. – Paris, 2017.
3. Azizxo'jayeva N.N. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. – Toshkent: TDPU, 2019.
4. Rasulova D., Abduqodirova N. *Inklyuziv ta'lim asoslari*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020

